

PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi
PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

Yükselen Piyasa Ekonomilerinde İhracat ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Panel Veri Analizleri (1996-2014)

Yükselen Piyasa Ekonomilerinde İhracat ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Panel Veri Analizleri (1996-2014)

Mustafa Kemal DEĞER,

Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF

Muharrem Akın DOĞANAY,

Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF

Editör/Editor-in-Chief**Doç.Dr.Sema AY****Editör Yardımcıları/Co-Editors****Doç.Dr.Elif KARAKURT TOSUN****Dr.Hilal YILDIRIR KESER****Uygulama/Design****Dr.Yusuf Budak****Tarandığımız Indexler /
Indexes**

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions wriVen in artic- les are under responsibilities of the authors. None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof.Dr.Veyssel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
 Prof.Dr.Marijan CINGULA (University of Zagreb)
 Prof.Dr.Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
 Prof.Dr.R.Cengiz DERRİMAN (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
 Assoc.Prof.Dr.Mariah EHMKE (University of Wyoming)
 Assoc.Prof.Dr.Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
 Assoc.Prof.Dr. Cecilia RABONTU (University " Constantin Brancusi" of TgJiu)
 Doç.Dr.Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
 Doç.Dr.Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
 Doç.Dr.Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
 Dr.Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)
 Dr.Murat GENÇ (Otago University)
 Dr.Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof.Dr.Veyssel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
 Prof.Dr.Veyssel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)
 Prof.Dr.Marijan CINGULA (University of Zagreb)
 Prof.Dr.Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)
 Prof.Dr.Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)
 Prof.Dr.R.Cengiz DERRİMAN (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Zeynel DİNLER (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Hasan ERTÜRK (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Bülent GÜNŞOY (Anadolu Üniversitesi)
 Prof.Dr.Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Bekir PARLAK (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)
 Prof.Dr.Şaban SİTEMBÖLÜKBAŞI (Süleyman Demirel Üniversitesi)
 Prof.Dr.Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
 Prof.Dr.Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)
 Prof.Dr.Üğür YOZGAT (Marmara Üniversitesi)
 Doç.Dr.Sema AY (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Hakan ALTINTAŞ (Sütçü İmam Üniversitesi)
 Doç.Dr.Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)
 Doç.Dr.Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Kenan DAĞCI (Yalova Üniversitesi)
 Doç.Dr.Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
 Doç.Dr.Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)
 Doç.Dr.Ömer İŞCAN (Atatürk Üniversitesi)
 Doç.Dr.Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)
 Doç.Dr.Emine KOBAN (Gaziantep Üniversitesi)
 Doç.Dr.Burcu KÜMBÜL GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)
 Doç.Dr.Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
 Doç.Dr.Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)
 Assoc.Prof.Dr. Cecilia RABONTU (University " Constantin Brancusi" of TgJiu)
 Assoc.Prof.Dr.Ausra REPECKIENE (Kaunas University)
 Doç.Dr.Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)
 Doç.Dr.Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)
 Doç.Dr.Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)
 Doç.Dr.Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
 Doç.Dr.Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)
 Yrd.Doç.Dr.Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)
 Yrd.Doç.Dr.Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)
 Yrd.Doç.Dr.Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)
 Yrd.Doç.Dr.Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)
 Yrd.Doç.Dr.Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)
 Dr.Murat GENÇ (Otago University)

PARADOKS
Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi
PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

**YÜKSELEN PİYASA EKONOMİLERİNDE İHRACAT VE
EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİLERİ: PANEL VERİ ANALİZLERİ
(1996-2014)**

*YÜKSELEN PİYASA EKONOMİLERİNDE İHRACAT VE
EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİLERİ: PANEL VERİ ANALİZLERİ
(1996-2014)*

Mustafa Kemal DEĞER,

Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF

Muharrem Akın DOĞANAY,

Arş.Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF

Temmuz /July 2016, Cilt/Vol: 12, Sayı/Num: 2, Page: 52-71
ISSN: 1305-7979

YÜKSELEN PİYASA EKONOMİLERİNDE İHRACAT VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİLERİ: PANEL VERİ ANALİZLERİ (1996-2014) *

YÜKSELEN PİYASA EKONOMİLERİNDE İHRACAT VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİLERİ: PANEL VERİ ANALİZLERİ (1996-2014)

Mustafa Kemal DEĞER,
Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF

Muharrem Akın DOĞANAY,
Arş.Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, yükselen piyasa ekonomilerinde ihracat ve ekonomik büyüme ilişkilerini ele almaktır. Çalışmada 1996-2014 döneminde toplam mal ihracatı ile ekonomik büyüme ilişkileri yanında sektörel ihracat ve ekonomik büyüme ilişkileri eşbütünleşme testleri ve regresyon analizleri yardımıyla irdelenecektir. Çalışmadan elde edilen bulgular, yükselen piyasa ekonomilerinin uzun dönem ekonomik büyümesi üzerinde ihracatın olumlu ve anlamlı etkilerine işaret etmektedir. Öte yandan alt sektörler dikkate alınarak yapılan analizlerde de benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bununla birlikte uzun dönem eşbütünleşik denklem tahminlerinden elde edilen sonuçlara göre yükselen piyasa ekonomilerinde imalat sanayi ihracatının ekonomik büyüme üzerinde daha büyük ve anlamlı etkilere sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: İhracata Dayalı Büyüme, Yükselen Piyasa Ekonomileri, Panel Veri Analizleri

ABSTRACT:

The aim of this study is to examine relationships between exports and economic growth in emerging market economies. In this study, total exports of goods and economic growth as well as sectorial exports and economic growth relationships will be examined for emerging markets between 1996 and 2014 with the help of co-integration tests and regression analysis. The findings from the study points out that export have a positive and significant impact on economic growth in long-term for emerging market economies. On the other hand, made on the basis of sub-sectors are obtained similar results from the analysis. However, according to the results that obtained from co-integration equations has been observed long-term of manufacturing exports have larger and significant effect on economic growth in emerging market economies.

Keywords: Export-Led Growth, Emerging Market Economies, Panel Data Analysis

1.GİRİŞ

* Bu çalışma 17-19 Mayıs 2016 tarihinde Saraybosna'da düzenlenen "Second Sarajevo International Conference" adlı konferansta sunulan ve Geçiş Ekonomilerini ele alan bildirinin içerik ve yöntem olarak genişletilmiş halidir.

Dış ticaretin özellikle de ihracatın ekonomik büyüme üzerindeki etkileri, Klasik iktisatçılardan günümüze kadar uzanan oldukça tartışmalı bir konudur. Bu kapsamda bazı yazarlar, ihracatın ölçek ekonomileri, verimlilik artışı ve bağlantı etkileri ile ekonomik büyümenin motoru olacağı görüşünü ileri sürmüşken, bazıları ise ihracatın büyüme etkilerine daha temkinli yaklaşmışlardır. Hatta bir kısım yazarlar ise az gelişmiş ülkelerdeki petrol ve madencilik ürünleri gibi ilksel mal ihracatının bu ülkelerdeki ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğine dair argümanları geliştirmişlerdir. İhracatın ekonomik büyüme üzerindeki bu tartışmalı etkilerine rağmen, günümüzdeki birçok gelişmekte olan ülke (GOÜ) ve az gelişmiş ülke (AGÜ), özellikle “Asya Kaplanları” denilen başta Japonya olmak üzere Güney Kore, Çin ve Hindistan gibi ülkelerin yüksek büyüme deneyimlerinden etkilenecek, ticari küreselleşme süreçlerine hızla dahil olmuşlardır. GOÜ ve AGÜ’lerdeki ticari liberalizasyona yönelik politikaların, bu ülkelerin birçoğunda yüksek ve istikrarlı bir büyümeye yol açmaması, ihracat ve ekonomik büyüme ilişkilerinin tartışmalı bir konu olarak varlığının sürmesine neden olmuştur.

Son yıllarda ekonometrik yöntemlerde yaşanan gelişmeler, ihracat ve ekonomik büyüme ilişkilerinin ampirik olarak test edilmesine imkan vermiştir. Bu çalışmanın amacı, yüksek büyüme performansına sahip ve “yükselen piyasa ekonomileri” olarak isimlendirilen ülkelerdeki ihracat ve ekonomik büyüme arası ilişkileri, 1996-2014 dönemi panel verileri ile ampirik olarak test etmektir. Dolayısıyla çalışmada öncelikli olarak yükselen piyasa ekonomilerinde ihracata dayalı büyüme hipotezi test edilecektir. Bununla birlikte son yıllarda ihracata dayalı büyüme stratejileri izlemelerine rağmen başarılı büyüme performansını yakalayamayan ülkelerin varlığı, bir bütün olarak ihracat büyüme ilişkilerinin ele alınması yerine ihracatın alt sektörleri itibarıyla etkilerinin belirlenmesi ihtiyacına yol açmıştır. Çalışmada toplam mal ihracatı, (i) imalat, (ii) yüksek teknoloji ürün, (iii) gıda, (iv) tarım, (v) petrol ve (vi) madencilik ürünleri olarak 6 alt sektöre ayrılmış ve bu sektörel ürün ihracatı ile ekonomik büyüme ilişkileri, eşbütünleşme ve regresyon analizleriyle ayrı ayrı inceleme konusu yapılmıştır.

Dolayısıyla çalışmanın takip eden ilk kısmında öncelikle ihracat ve ekonomik büyüme ilişkilerini teorik ve ampirik olarak ele alan çalışmalara değinilmiştir. Daha sonra çalışmada kullanılan değişken ve metodoloji hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın ampirik bulgular kısmında panel veri analizlerine dayalı bulgular sunulmuştur. Son bölümde ise elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

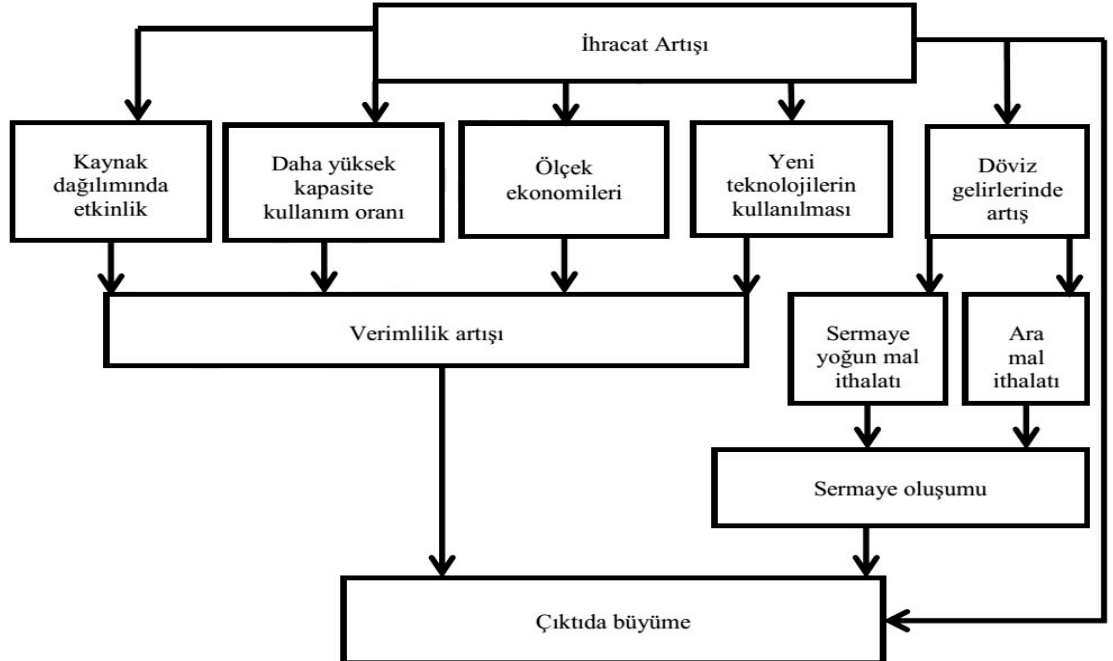
2.İHRACAT VE EKONOMİK BÜYÜME: LİTERATÜR ÖZETİ

Dış ticaretin ülkelerin refahını artırıcı sonuçlar doğurduğu yönündeki Klasik iktisatçıların görüşü, bir kısım yazarlar tarafından değiştirilerek günümüzde de önemli ölçüde destek bulmaktadır (Gerni, vd., 2008: 5). Özellikle Sanayi Devrimi sonrası İngiltere’ye tarımsal hammaddeler, gıda ve

madencilik ürünleri ihraç eden ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi yeni yerleşim alanlarında ortaya çıkan yüksek büyüme ile 1950'li yıllardan sonra Japonya'nın ihracata dayalı yüksek ve istikrarlı büyüme deneyimleri, "ihracatın ekonomik büyümenin motoru olacağı" yönündeki görüşe önemli akademik ve politik destekler sağlamıştır. Yaşanan bu gelişmeler, birçok AGÜ ve GOÜ'deki sanayileşme ve dış ticaret politikalarının ihracatı önceleyecek şekilde yeniden dizayn edilmesine yol açmıştır.

İhracatın yurtdışı ekonomide ortaya çıkaracağı olumlu etkiler, Şekil 1'de özetlenmeye çalışılmıştır. Şekil 1'de anlaşılacağı üzere toplam talebi oluşturan bileşenlerden biri olan ihracat, aynı zamanda çıktıda meydana gelen artış için de doğrudan doğruya etki etmektedir. İhracatta meydana gelen bir artış, çıktı düzeyinde ve istihdamda bir artışa neden olabilmektedir. Bununla birlikte ihracat, daha fazla sermaye yoğun mallar ve ara mal ithalatı yapabilmek için ülkeye giren döviz gelirinde artışa, bu artış da sermaye birikimine ve çıktıda büyümeye neden olabilmektedir. Ayrıca uzun dönemde açık ekonomilerde meydana gelen pazarın büyümesi ile birlikte sağlanan ihracat artışı, ölçek ekonomilerden faydalanmayı sağlayarak teknik bilginin yayılımını ve transferini desteklemekte ve aynı zamanda daha yüksek kapasite kullanımına ve kaynak dağılımında etkinliğe neden olmaktadır. Özetle ihracata dayalı büyüme hipotezi, ihracatın ekonominin genelinde etkinliği ve verimliliği arttırdığını ifade eder (Küçükaksoy ve diğ., 2015: 5).

Şekil 1: İhracat Aktarım Mekanizması

Kaynak: Küçükaksoy ve Diğ. (2015)

İhracatın bu olumlu etkilerine rağmen son yıllarda dışa açık politikalar izleyerek, ihracata dayalı büyümeyi hedefleyen birçok AGÜ ve GOÜ'deki ekonomik büyümenin düşük ve istikrarsız bir

yapıda olması, ihracata dayalı büyüme görüşüne bazı şüphelerin yönelmesine yol açmıştır. Örneğin Sach ve Warner (2001) gibi yazarlar “doğal kaynakların laneti” veya “bolluk paradoksu” olarak isimlendirdikleri bir kavram ile petrol, madencilik ve tarımsal hammaddeler gibi doğal kaynak bolluğu ve ihracatının, bir ülkenin ekonomik büyümesini olumsuz etkileyeceğini ifade etmişlerdir (Değer ve diğ., 2012). Diğer taraftan bazı yazarlar ise ihracatta belirli ürünler ve pazarlarda yoğunlaşmak yerine ihracat ürünlerinde ve pazarlarında çeşitliliğe gidilmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadırlar (Hesse, 2008). Dolayısıyla ihracat ve ekonomik büyüme arası ilişkiler, ülkelerin yapısına, ihracat edilen ürünlerin niteliği ve çeşitliliğine ve ihracat pazarlarındaki çeşitlenmeye bağlı olarak farklılaşacaktır (Değer ve Genç, 2010).

İhracatın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerine dair tartışmalar, konunun ampirik olarak yoğun bir şekilde ele alınmasına da yol açmıştır. Uluslararası iktisat alanında belki de en fazla ampirik literatürün olduğu konulardan birisi, ihracat ve ekonomik büyüme üzerinedir. Konu ile ilgili hali hazırda oldukça geniş bir literatür söz konusudur. Çalışmada özellikle ihracat ve ekonomik büyüme ilişkileri yanında alt sektör düzeyinde ihracat ve ekonomik büyüme ilişkilerini de ele alan ampirik çalışmalara yer verilecektir.

Tablo.1: Sektörel İhracat ve Ekonomik Büyüme Üzerine Ampirik Literatür Özeti

Yazarlar	Ülke ve Dönemi	Yöntem	Bulgular
Ukpolo (1994)	Afrika Ülkesi (1969-1988)	OLS Zaman Serisi Analizi	Petrol dışı temel ihracat ürünleri büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.
Ghatak ve Price (1997)	Malezya (1955-1990)	Eş-bütünleşme Modeli Granger Nedensellik Analizi	Değişkenler arasında eşbütünleşme ve nedensellik ilişkisi mevcuttur. İmalat sektörü diğer sektörlere göre daha büyük bir etkiye sahiptir.
Al-Mahrubi (2000)	Seçilmiş 91 Ülke (1961-1988)	Regresyon Analizi	İhracat çeşitlendirmesi ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.
Ramos (2001)	Portekiz (1865-1998)	Eş-bütünleşme Modeli Granger Nedensellik Analizi	İhracat ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi doğrulayan bulgulara ulaşamamıştır.
Funke ve Ruhwedel (2005)	14 Geçiş Ekonomi Ülkesi (1995 - 2006)	Eş-bütünleşme Modeli	İhracat ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki mevcuttur. Sermaye yoğun malların ihracatı ekonomik büyüme üzerinde daha çok etkiye sahiptir.
Kónya (2006)	OECD Ülkeleri	Granger Nedensellik Analizi	Çoğunlukla tek yönlü, az sayıda ülkede çift yönlü

	(1960 - 1997)		ilişki mevcuttur.
Parida ve Sahoo (2007)	Güney Asya Ülkeleri(1980-2002)	Eş-bütünleşme Modeli	Uzun dönemde ihracat ile ekonomik büyüme arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. İmalata dayalı ihracat büyüme için önem arz etmektedir.
Agosin (2007)	Yükselen Piyasa Ekonomileri (1980-2003)	Panel Veri Regresyon Analizi	İhracatta yapılan özellikle teknoloji yoğun farklılaştırma ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahiptir.
Yapraklı (2007)	Türkiye (1970 - 2005)	Eş-bütünleşme Modeli Granger Nedensellik Analizi	İhracat, büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Toplam ve sanayi ihracatı açısından ihracat yönlü büyüme hipotezinin desteklendiği tespit edilmiştir.
Hesse (2008)	Seçilmiş 99 Ülke (1961-2000)	Panel Veri Regresyon Analizi	Sektörel ihracatı arttırmaya yönelik uygulamalar ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.
Maneschi öld (2008)	Arjantin, Brezilya ve Meksika (1993 - 2006)	Eş-bütünleşme Modeli Vektör Hata Düzeltme Modeli	Arjantin ve Meksika için çift yönlü nedensellik ilişkisi mevcuttur.
Çetintaş ve Barışık (2009)	13 Geçiş Ekonomi Ülkesi (1995 - 2006)	Granger Nedensellik Analizi	Ekonomik büyümeden ihracata doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi mevcuttur. Teknoloji yoğunluklu ithalat ve ihracat büyüme için daha önemlidir.
Safdari ve Diğ. (2011)	13 Asya ülkesi (1988 - 2008)	Eş-bütünleşme Modeli Vektör Hata Düzeltme Modeli	İhracattan ekonomik büyümeyen doğru tek yönlü bir ilişki mevcuttur.
Lee (2011)	Seçilmiş 91 Ülke (1970-2004)	Regresyon Analizi	İleri teknoloji ürün ihracatına yönelen ülkeler daha yüksek büyüme rakamlarına ulaşmıştır.

Dreger ve Herzer (2013)	Gelişmekte Olan 45 Ülke (1971 - 2005)	Eş-bütünleşme Modeli	Kısa dönemde var olan ihracat büyüme ilişkisi uzun dönemde mevcut değildir. Birincil ihrac ürünlerine bağımlılık büyümeyi negatif etkilemektedir.
Yardımcıoğlu ve Gülmez (2013)	Türkiye ve 5 Orta Asya Ülkesi (1995 - 2011)	Eş-bütünleşme Modeli Granger Nedensellik Analizi	İhracat, büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir.
Aditya ve Acharya (2013)	65 Seçilmiş Ülke (1965-2005)	Dinamik Panel Modeli (GMM)	Yüksek teknoloji ve imalata dayalı ihracat ülke ekonomilerini güçlendirmektedir.
Keho (2015)	12 Afrika Ülkesi (1970 - 2013)	Eş-bütünleşme Modeli Granger Nedensellik Analizi	Ortak bir sonuç elde edilememiştir. Tek yönlü, çift yönlü ve herhangi bir ilişkinin olmadığı durumlar mevcuttur.
Değer ve Doğanay (2016)	21 Geçiş Ekonomisi (1996-2014)	Panel Veri Eşbütünleşme ve Nedensellik Analizi	Tarım dışı sektörler ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir. Ekonomik büyümeye en büyük katkı imalat sanayinden gelmektedir.

Tablo 1’de verilen çalışmalara ait özet bulgular genel olarak değerlendirildiğinde ihracat ve ekonomik büyüme arasında evrensel geçerliliğe sahip bir sonuçtan bahsetmek mümkün değildir. Çalışma bulguları, ele alınan ülke ve ülkeler grubu, dikkate alınan dönem, kullanılan yöntem ve değişkenlere göre farklılık arz etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, ihracata dayalı büyüme görüşüne yönelik tartışmalara, yükselen piyasa ekonomileri olarak tanımlanan ülkeler örneğinde ampirik olarak katkı vermeyi hedeflemektedir.

3. VERİ VE METODOLOJİ

Ekonomik büyüme ile sektörel bazda ihracat arası ilişkileri ele alan ampirik çalışmalar son zamanlarda giderek artmaktadır. Bununla birlikte yükselen piyasa ekonomileri üzerine ekonomik büyüme ile sektörel bazda ihracat ilişkilerini ele alan çalışmalar ise oldukça sınırlıdır. Dolayısıyla bu çalışmada verisine sağlıklı bir şekilde ulaşılan 21 yükselen piyasa ülkesi için 1996-2014 dönemi dikkate alınmıştır. Literatürde yükselen piyasa ekonomileri olarak adlandırılan ve farklı kurum ve kuruluşların

yaptığı çeşitli sınıflandırmalar söz konusudur. Çalışmada IMF tarafından yapılan sınıflandırmaya sadık kalınarak, Tablo 2’de verilen ülkeler dikkate alınmıştır.

Tablo 2. Çalışma Kapsamındaki Yükselen Piyasa Ekonomileri

Yükselen Piyasa Ekonomileri			
Arjantin	Güney Afrika	Meksika	Rusya
Brezilya	Hindistan	Pakistan	Şili
Bulgaristan	Kolombiya	Peru	Tayland
Çin	Macaristan	Polonya	Türkiye
Endonezya	Malezya	Romanya	Ukrayna
Filipinler			

Çalışma kapsamındaki ülkelere ait Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) ile toplam ve sektörel bazda ihracat verileri, Dünya Bankası “World Development Indicators” isimli veri tabanından alınmıştır. Cari dolar değeri ile verilen bu değişkenler, 2005 baz yılı tüketici fiyat indeksi kullanılarak reelleştirilmiştir. Çalışmada kullanılan değişkenler, Tablo 3’de tanımlanmıştır.

Tablo 3. Çalışmada Kullanılan Değişkenlerin Kısaltma ve Açılımları

Değişken	Tanım	Değişken	Tanım
RGDP	Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	RIMLX	Reel İmalat Sanayi Ürünleri İhracatı
RMALX	Reel Toplam Mal İhracatı	RMADX	Reel Madencilik Ürünleri İhracatı
RGIDX	Reel Gıda Ürünleri İhracatı	RPETX	Reel Petrol İhracatı
RYTX	Reel Yüksek Teknolojili Ürün İhracatı	RTHX	Reel Tarımsal Hammaddeler İhracatı

Çalışmada değişkenler arası ilişkiler, panel veri durağanlık, eşbütünleşme ve FMOLS (Full Modified Ordinary Least Square) analizleri yardımıyla belirlenmeye çalışılmıştır. Reel serileri dikkate alan ve değişkenlerin logaritmik dönüşümlerine dayalı panel veri analizleri, Eviews 9.0 ve Stata 14 paket programları yardımıyla gerçekleştirilmiştir.

3.1. Ampirik Bulgular

Çalışmada öncelikle 21 yükselen piyasa ekonomisi için 1996-2014 döneminde ekonomik büyüme ile toplam ve sektörel bazda ihracatta yaşanan gelişmeler, tanımlayıcı istatistiklerle verilmeye çalışılacaktır. Daha sonra değişkenler arası basit korelasyon analizi yanında daha ileri ekonometrik yöntemler olan eşbütünleşme ve eşbütünleşik denklem tahminlerine yer verilecektir.

3.1.1. Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon Katsayıları

1996-2014 dönemi için 21 yükselen piyasa ekonomisi için dikkate alınan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	RGDP	RMALX	RGIDX	RYTX	RIMLX	RMADX	RPETX	RTHX
Ortalama	4.27E+11	1.04E+11	9.22E+09	1.54E+10	7.19E+10	5.60E+09	1.32E+10	1.82E+09
Ortanca	1.98E+11	5.07E+10	7.02E+09	2.04E+09	3.27E+10	2.53E+09	3.47E+09	9.28E+08
Maksimum	5.27E+12	1.19E+12	4.07E+10	2.90E+11	1.12E+12	3.49E+10	1.87E+11	9.78E+09
Minimum	2.14E+10	6.01E+09	6.56E+08	3.06E+06	9.59E+08	1.97E+07	3.40E+07	1.01E+08
Standart Sapma	6.56E+11	1.66E+11	8.01E+09	4.19E+10	1.53E+11	6.79E+09	2.93E+10	1.85E+09
Gözlem Sayısı	399	399	399	399	399	399	399	399

Tablo 4’de yer alan bilgilere göre 21 yükselen piyasa ekonomisinde 1996-2014 döneminde reel GSYİH, ortalama olarak 430 Milyar dolar iken, toplam mal ihracat ise ortalama olarak 105 Milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Öte yandan 1996 yılında sadece 21 Milyar dolar ile Bulgaristan en düşük GSYİH’ya sahip ülke iken, 2014 yılında Çin 5,27 Trilyon dolarlık GSYİH ile yükselen piyasa ekonomileri içinde en büyük ekonomiye sahip ülke olmuştur. Bununla birlikte 6 Milyar dolar ile 1996 yılında Peru en düşük mal ihracatında bulunan ülkedir. 2014 yılında 1.20 Trilyon dolar ile Çin en fazla mal ihracatında bulunan ülke olmuştur. Ülkelerin diğer alt sektörler için verileri incelendiğinde de toplam mal ihracatı ile benzer sonuçlara ulaşmak mümkündür. Buna göre, Romanya 2000 yılında 656 milyon dolarlık gıda ihracatı gerçekleştirirken, Brezilya 2014 yılında 41 milyar dolara yakın bir değer ile gıda ihracatına sahip en fazla ülkedir. İmalat sanayi incelendiğinde, en düşük ihracatın 960 milyon dolar ile Peru tarafından 1996 yılında, en yüksek ihracat rakamına ise 1.12 Trilyon dolar ile Çin tarafından 2014 yılında ulaşılmıştır. Tarımsal hammadde sektöründe ise en düşük ihracat Bulgaristan tarafından 2009 yılında 101 Milyon dolar olmuştur. En yüksek tarım ihracatı 978 milyar dolar ile 2011 yılında Tayland tarafından gerçekleştirilmiştir. Belirtilen dönemde en düşük ve en yüksek teknoloji yoğun ihracat verisine sırası ile 1996 yılında Pakistan 3 Milyon dolar, 2013 yılında 290 Milyar dolar ile Çin ulaşmıştır. Madencilik sektöründe ise en düşük ihracata 1997 yılında Pakistan 20 Milyon dolar ile sahiptir. En yüksek maden ihracatı ise Şili tarafından 2007 yılında 35 Milyar dolar ile gerçekleşmiştir.

Çalışma kapsamındaki değişkenlere ait basit korelasyon katsayıları ve olasılık değerleri ise Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Sonucu

Olasılık	LRGDP	LRMALX	LRGIDX	LRYTX	LRIMLX	LRMADX	LRPETX	LRTHX
LRGDP	1.000 (-----)							
LRMALX	0.841 (0.000)	1.000 (-----)						
LRGIDX	0.714 (0.000)	0.719 (0.000)	1.000 (-----)					
LRYTX	0.560 (0.000)	0.829 (0.000)	0.555 (0.000)	1.000 (-----)				
LRIMLX	0.723 (0.000)	0.902 (0.000)	0.584 (0.000)	0.886 (0.000)	1.000 (-----)			
LRMADX	0.488 (0.000)	0.566 (0.000)	0.490 (0.000)	0.306 (0.000)	0.302 (0.000)	1.000 (-----)		
LRPETX	0.606 (0.000)	0.717 (0.000)	0.466 (0.000)	0.519 (0.000)	0.531 (0.000)	0.462 (0.000)	1.000 (-----)	
LRTHX	0.618 (0.000)	0.731 (0.000)	0.627 (0.000)	0.518 (0.000)	0.527 (0.000)	0.540 (0.000)	0.639 (0.000)	1.000 (-----)

Not: Değişken isimleri önündeki L harfi, değişkenlere logaritmik dönüşüm uygulandığını, parantez içindeki değerler ise olasılık değerlerini göstermektedir.

Tablo 5’den açıkça görüleceği üzere yükselen piyasa ekonomilerinde GSYİH ile hem toplam mal ihracatı hem de sektörel bazda ihracat arasında oldukça yüksek ve istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif bir korelasyon ilişkisi vardır. Alt sektörler açısından bakıldığında ise katma değer yaratılan imalat sanayi ve işlenmiş gıda ürünleri ihracatı ile GSYİH arasında oldukça yüksek bir ilişki söz konusu iken, GSYİH ile en düşük korelasyona sahip sektör ise 0.488 ile madencilik olmuştur.

3.1.2. Birim-Kök Sınaması Sonuçları

Çalışmada panel veri eşbütünleşme ve eşbütünleşik denklem tahminlerine geçmeden önce panel veri durağanlık sınamalarına yer verilecektir. Panel veri durağanlık sınamaları ise serilerin yatay-kesit bağımlılığına göre I. Kuşak ve II. Kuşak Testler olarak ikiye ayrılmaktadır. Dolayısıyla durağanlık sınaması öncesi değişkenlerin yatay kesit bağımlılık içerip içermedikleri dört farklı test ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 6’da verilmiştir. Çalışmada yer alan serilerin yatay kesit bağımlılığının tespiti için Berusch-Pagan (1980) LM testi ile Pesaran (2004) CD testleri kullanılmıştır. Berusch-Pagan (1980) LM testi zaman boyutu yatay kesit boyutundan büyük olduğunda ($T > N$), Pesaran (2004) CD testi ise her iki durumda da ($T > N$, $N > T$) kullanılabilir. LM test istatistiği şu şekilde formüle edilmiştir:

$$LM_{col i} = \left(\frac{2}{N(N-1)} \right)^{1/2} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N p_{ij}^2 \frac{(N-N-1)\hat{\rho}_{ij} - \hat{\rho}_{T(i)}}{\hat{\rho}_{T(i)}} \sim N(0,1) \quad (1)$$

Bu çalışmada 21 ülke (N=21) ve 19 yıl (T=19) olduğu için, Pesaran (2004) CD LM testine ait veriler değerlendirmeye alınacaktır. Bununla birlikte diğer testlere ait sonuçlar da Tablo 6'da sunulmuştur. CD LM testi ise aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$CD\ LM = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N p_{ij} \right) \sim N(0,1) \quad (2)$$

Uygulama sonucunda elde edilen test istatistiği, asimtotik olarak standart normal dağılım göstermektedir (Pesaran, 2004). Testin hipotezleri şu şekildedir:

H_0 : Yatay kesit bağımlılığı yoktur.

H_1 : Yatay kesit bağımlılığı vardır.

Uygulanan formül neticesinde elde edilen olasılık değerleri 0.05'ten küçük olduğunda, %5 anlamlılık düzeyinde, H_0 hipotezi reddedilmektedir. Buna göre paneli oluşturan veriler arasında yatay kesit bağımlılığı olup olmadığına karar verilmektedir (Pesaran, 2004).

Tablo 6. Yatay Kesit Bağımlılığı Sonuçları

Değişkenler	LRGDP	LRMALX	LRGIDX	LRYTX	LRIMLX	LRMADX	LRPETX	LRTHX
Breusch-Pagan LM	3646.484 ^a	2657.099 ^a	2425.639 ^a	1386.389 ^a	1918.409 ^a	2446.411 ^a	2474.213 ^a	840.967 ^a
Pesaran scaled LM	166.659 ^a	118.382 ^a	107.087 ^a	56.377 ^a	82.337 ^a	108.101 ^a	109.458 ^a	29.763 ^a
Bias-corrected scaled LM	166.075 ^a	117.798 ^a	106.504 ^a	55.794 ^a	81.754 ^a	107.518 ^a	108.874 ^a	29.180 ^a
Pesaran CD	60.312 ^a	49.663 ^a	45.473 ^a	26.655 ^a	37.681 ^a	44.711 ^a	47.709 ^a	11.933 ^a

Not: a değeri %1 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 6'daki yatay kesit bağımlılık testi sonuçlarına göre yükselen piyasa ekonomilerindeki ele alınan değişkenlerde oldukça yüksek bir yatay kesit bağımlılık söz konusudur. Dolayısıyla çalışmada yapılacak birim kök analizleri için aşağıdaki gibi tanımlanan Pesaran Panel birim kök sınaması kullanılmış ve sonuçlar Tablo 7'de verilmiştir. Bu yöntemde ADF regresyonun gecikmeli yatay kesit ortalamaları ile genişletilmiş hali kullanılmaktadır. Basit CADF regresyonu,

$$\Delta Y_{it} = \alpha_i + \rho_{it-1} + d_0 \bar{Y}_{t-1} + d_1 \Delta \bar{Y}_t + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

Formülü ile ortaya konmaktadır. CADF regresyonu elde edildikten sonra, CIPS istatistiğini elde etmek için gecikmeli değişkenlerin t-istatistiklerinin ortalamaları ($CADF_t$) hesaplanır:

$$CIPS = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N CADF_i \quad (4)$$

CIPS istatistiğinin birleşik asimtotik limiti standart değerdir (Tatoğlu, 2013: 224).

Tablo 7’de verilen durağanlık sınaması sonuçlarına göre değişkenlerin tamamının seviyesinde birim kök içerdikleri ve 1. farkında (Δ) ise durağanlaştıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla birinci farkında durağan hale gelen bu değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkilerin varlığı, Westerlund hata düzeltme modeline dayalı panel eşbütünleşme testi ile incelenmiştir.

Tablo 7. Değişkenlere Ait Pesaran Birim Kök Sınama Sonuçları

Değişkenler	Seviye			Birinci Farklar		
	t-bar	Z [t -bar]	P-value	t-bar	Z [t -bar]	P-value
LRGDP	-2.256	0.153	0.561	-3.059	-3.489	0.000
LRMALX	-2.427	-0.622	0.267	-3.073	-3.551	0.000
LRGIDX	-2.089	0.914	0.820	-3.151	-3.906	0.000
LRYTX	-2.170	0.545	0.707	-3.077	-3.571	0.000
LRIMLX	-2.374	-0.380	0.352	-3.167	-3.979	0.000
LRMADX	-1.033	5.702	1.000	-3.035	-3.381	0.000
LRPETX	-1.923	1.664	0.952	-3.319	-4.667	0.000
LRTX	-1.575	3.245	0.999	-2.628	-1.533	0.063

Not: cv10 (-2.58), cv5 (-2.67) ve cv1 (-2.83) kritik değerlerini göstermektedir.

3.1.3. Westerlund Eşbütünleşme Analizi Sonuçları

Çalışmada yükselen piyasa ekonomilerinde ekonomik büyüme ile toplam ve sektörel bazda ihracat verileri arasındaki uzun dönemli ilişkiler, aşağıdaki denklemde ifade edilen Westerlund hata düzeltme model panel eşbütünleşme testi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 8’de verilmiştir.

Westerlund (2007), panel verilerle çalışırken eşbütünleşmenin varlığını sınamak için aşağıdaki regresyon denklemini kullanmıştır:

$$\Delta Y_{it} = \delta_i' d_t + \mu_i' \Delta X_{it} + \gamma_i Y_{it-1} + \varphi_i X_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad (5)$$

Denkleminde yer alan d_t , sabit ve trendi gösteren vektördür, μ_i' uzun dönem, γ_i ve φ_i kısa dönem parametreleridir. Hipotezler:

$$H_0: \beta_i = 0 \text{ (tüm } i \text{’ler için)}$$

$$H_1: \beta_i < 0 \text{ (tüm } i \text{’ler için)}$$

olarak oluşturulur. Daha sonra istatistikler:

$$F_a \text{ istatistiği} \quad F_a = (\sum_{i=1}^N L_{i11})^{-1} \sum_{i=1}^N L_{i12} \quad (6)$$

$$F_1 \text{ istatistiği} \quad F_1 = \sigma^{-1} (\sum_{i=1}^N L_{i11})^{-1/2} \sum_{i=1}^N L_{i12} \quad (7)$$

formülü ile hesaplanmaktadır. Diğer taraftan grup ortalama istatistikleri \bar{G}_i ve \bar{G}_1 'nin elde edilmesine, her bir birim için tahmin edilen $\hat{\mu}_1$ 'ler ve $\hat{\mu}_1$ 'lerin t oranlarının ağırlıklı ortalaması hesaplanmaktadır. Hipotezler,

$$H_0: \gamma_i = 0 \text{ (tüm } i\text{'ler için)}$$

$$H_1: \gamma_i < 0 \text{ (tüm } i\text{'ler için)}$$

olarak oluşturulur. Daha sonra istatistikler:

$$G_a \text{ istatistiği} \quad G_a = \sum_{i=1}^N L_{i11}^2 L_{i12} \quad (8)$$

$$G_1 \text{ istatistiği} \quad G_1 = \sum_{i=1}^N \bar{\sigma}_i L_{i11}^{-1/2} L_{i12} \quad (9)$$

formülü ile hesaplanmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre H_0 hipotezinin reddedilmesi panelin tümünde eşbütünleşme ilişkisinin olmadığı anlamına gelmektedir (Tatoğlu, 2013: 240).

Tablo 8. Westerlund Panel Eşbütünleşme Testi Sonuçları (Sabitli ve Trendli)

Değişkenler	İstatistik	Value	Z-value	P-value
LRMALX	Gt	-5.690	-19.026	0.000
	Ga	-22.250	-7.132	0.000
	Pt	-18.367	-10.116	0.000
	Pa	-23.809	-11.397	0.000
LRGIDX	Gt	-4.162	-10.307	0.000
	Ga	-23.621	-8.076	0.000
	Pt	-15.769	-7.090	0.000
	Pa	-26.682	-13.601	0.000
LRYTX	Gt	-4.377	-11.535	0.000
	Ga	-33.444	-14.844	0.000
	Pt	-8.849	0.970	0.834
	Pa	-19.621	-8.184	0.000
LRIMLX	Gt	-3.631	-7.273	0.000
	Ga	-14.768	-1.977	0.024
	Pt	-12.897	-3.744	0.000
	Pa	-17.915	-6.875	0.000
LRMADX	Gt	-4.906	-14.549	0.000
	Ga	-21.577	-6.668	0.000
	Pt	-18.096	-9.800	0.000
	Pa	-28.614	-15.083	0.000
LRPETX	Gt	-3.081	-4.137	0.000
	Ga	-18.194	-4.338	0.000
	Pt	-17.646	-9.276	0.000
	Pa	-30.310	-16.384	0.000
LRTHX	Gt	-5.555	-18.256	0.000
	Ga	-36.350	-16.845	0.000
	Pt	-19.460	-11.389	0.000
	Pa	-41.849	-25.237	0.000

Tablo 8’de verilen Westerlund eşbütünleşme testi sonuçlarına göre yükselen piyasa ekonomilerinin büyümesi ile hem toplam mal ihracatı hem de sektörel bazda ihracat arasında uzun dönemli ilişkiler söz konusudur. Daha açık bir ifade ile yükselen piyasa ekonomilerinin büyümesi ile ihracat birlikte hareket etmektedir. Değişkenler arası uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisinin tespitiyle yükselen piyasa ekonomilerinde büyüme ile toplam ve sektörel ihracat arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin nihai sapsız katsayılarını elde etmek için aşağıdaki denklemde ifade edilen ve Pedroni (2000) tarafından geliştirilen FMOLS (Full Modified Ordinary Least Square) yöntemi kullanılmış ve tahmin sonuçları her bir değişken için Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Panel FMOLS Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Katsayılar	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık	R2	Düzeltilmiş R2
LRGDP	LRMALX	0.574	0.030	18.935	0.000	0.983	0.982
LRMALX	LRGDP	1.232	0.068	18.009	0.000	0.961	0.959
LRGDP	LRGIDX	0.514	0.034	15.318	0.000	0.978	0.977
LRGIDX	LRGDP	1.231	0.082	14.948	0.000	0.925	0.921
LRGDP	LRYTX	0.253	0.032	7.821	0.000	0.963	0.961
LRYTX	LRGDP	1.168	0.152	7.691	0.000	0.954	0.951
LRGDP	LRIMLX	0.533	0.042	12.634	0.000	0.974	0.972
LRIMLX	LRGDP	0.959	0.080	12.014	0.000	0.966	0.964
LRGDP	LRMADX	0.344	0.023	15.273	0.000	0.977	0.976
LRMADX	LRGDP	1.748	0.125	13.977	0.000	0.933	0.929
LRGDP	LRPETX	0.239	0.018	13.090	0.000	0.974	0.972
LRPETX	LRGDP	2.205	0.182	12.131	0.000	0.887	0.880
LRGDP	LRTHX	0.471	0.059	7.948	0.000	0.962	0.960
LRTHX	LRGDP	0.617	0.083	7.406	0.000	0.946	0.943

Tablo 9’da verilen tahmin sonuçlarına göre yükselen piyasa ekonomilerinde toplam mal ihracatında %1’lik bir artış, bu ülkelerdeki ekonomik büyümede %0.57’lik bir artışa neden olurken, ekonomik büyümedeki %1’lik bir artış ise yükselen piyasa ekonomilerinin ihracat potansiyellerini %1.23 yükseltmektedir. Dolayısıyla bu iki değişken arasında uzun dönemde istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif ilişkiler söz konusudur. Elde edilen bu sonuç, bir bütün olarak yükselen piyasa ekonomileri için ihracata dayalı büyüme ve büyümeye dayalı ihracat hipotezlerini desteklemektedir.

Öte yandan mal ihracatının alt sektörleri itibarıyla ekonomik büyüme ilişkilerine bakıldığında, tüm sektörel mal ihracatının yükselen piyasa ekonomilerinin büyümeleri üzerinde istatistiki açıdan

anlamalı ve pozitif etkiye sahip oldukları görülmektedir. Bununla birlikte sektörel mal ihracatının yükselen piyasa ekonomilerinin büyümesinde en büyük etkiye sahip sektör ise 0.53 katsayı ile imalat sanayi olmuştur. İmalat sanayi ise sırasıyla işlenmiş gıda ürünleri, tarımsal hammaddeler ve madencilik ürünleri ihracatı takip etmiştir. Yükselen piyasa ekonomilerinde ihracat kanalı ile ekonomik büyümeyi uyarmada en zayıf kalan sektörler ise yüksek teknoloji ürün ihracatı ile petrol ihracatıdır.

4.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Son yıllarda ihracata dayalı büyüme gerçekleştiren Asya ülkeleri, diğer az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin dış ticaret ve sanayileşme politikalarında önemli yapısal değişimleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle yeterli iç pazara sahip olamayan bu ülkeler, ekonomik büyümeleri için dış pazarlara ihracat vasıtasıyla ulaşarak ekonomik büyümeleri uyarabilmektedirler. Bununla birlikte ihracata dayalı büyüme olarak adlandırılan bu hipotezin geçerliliği için yapılan ampirik çalışmaların sonuçlarından hareketle evrensel bir bulgudan bahsetmemiz mümkün görünmemektedir. Bazı çalışmalar, ihracata dayalı büyüme hipotezini desteklerken, diğer bir kısım çalışmalar ise büyümeye dayalı ihracat yönünde bulgu vermiştir. Hatta bazı çalışmalar ise ihracatla büyüme arasında anlamlı olmayan ilişkilere işaret etmektedir. Elde edilen bu sonuçlar, ihracata dayalı büyüme görüşü üzerindeki tartışmaları alevlendirmiştir. Bu kapsamda bir kısım yazarlar, ihracatta ürün ve pazar çeşitliliğine dikkate çekerken, diğer bir kısım çalışmalar ise ihracatın teknoloji yoğunluğu ve ihracata konu sektörde yaratılan katma değerın önemine vurgu yapmaktadırlar.

Bu çalışma, ticari küreselleşme sürecine dahil olarak dışa açık sanayileşme politikalarını izleyen ve son yıllardaki yüksek ve istikrarlı büyüme performansları nedeniyle “Yükselen Piyasa Ekonomileri” olarak adlandırılan ülkelerde ihracat ve ekonomik büyüme ilişkilerini ele almaktadır. Çalışmada öncelikle yükselen piyasa ekonomilerinde ihracata dayalı büyüme hipotezi, toplam mal ihracatı düzeyinde ele alınmıştır. Yapılan Westerlund panel eşbütünleşme testi sonuçlarına göre yükselen piyasa ekonomilerinde mal ihracatı ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişkiler söz konusudur. Bu iki değişken arasında FMOLS yöntemiyle yapılan eşbütünleşik regresyon analizleri tahminleri, ihracatın ekonomik büyüme üzerinde istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif etkilere sahip olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan toplam mal ihracatının alt sektörler itibarıyla ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini belirlemek için yapılan eşbütünleşme testleri, bütün alt sektör ihracatı ile yükselen piyasa ekonomilerinin büyümesi arasında istatistiki açıdan anlamlı uzun dönem ilişkilerinin varlığını ortaya koymaktadır. Aynı şekilde her bir alt sektör ihracatı ile ekonomik büyüme arasında gerçekleştirilen

FMOLS eşbütünleşik regresyon analizi tahminleri, bütün ihracat sektörlerinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif etkilerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte ekonomik büyüme üzerinde anlamlı etkilere sahip sektörler içerisinde ekonomik büyümeye en büyük katkının imalat sektöründen gelmesi oldukça anlamlıdır. İmalat sanayi ihracatının yüksek katma değer yaratması, ölçek ekonomilerine imkan vermesi, diğer sektörlerle yüksek ileri ve geri bağlantı etkilerine sahip olması ve işgücünün kalifiye olması nedeniyle ekonomik büyümeyi daha fazla uyarması beklenen bir durumdur. Aynı şekilde tarımsal hammaddelerden ziyade işlenmiş tarım ürünlerinin yükselen piyasa ekonomilerinin büyümede daha büyük etkiye yol açması da önemli bir sonuçtur.

Sonuç olarak çalışmada elde edilen bulgular, yükselen piyasa ekonomileri için ihracata dayalı büyüme görüşünü desteklerken, bu ülkelerin ekonomik büyümelerine en anlamlı ve olumlu etki, içsel ve dışsal ekonomiler ile katma değerini daha yüksek yaratılabildiği imalat sanayinden gelmektedir. Dolayısıyla yükselen piyasa ekonomilerinin Dünya Ticaret Örgütü üyelikleri ve/veya ilişkileri ile dünya ekonomisine daha fazla entegre olmalarını sağlayacak dışa açık ve ihracata dayalı politikaları geliştirmeleri ve kullanmaları, ekonomik büyümeleri açısından önem arz etmektedir. Diğer taraftan kaynakların yurtiçi dağılımında etkili olan teşvik ve desteklerde ise ekonomik büyümeyi daha fazla uyararak imalat sanayi sektörlerine öncelik verilmesi gerekmektedir. Dünya Ticaret Örgütü özellikle şu üç alanda teşviklerin kullanılmasına izin vermektedir. Bunlar (i) Bölgelerarası dengesizliklerin azaltılması, (ii) AR-GE'nin geliştirilmesi ve (iii) Çevreye verilen zararların azaltılması. Dolayısıyla bu imkânlar kullanılarak yükselen piyasa ekonomilerinin dışa açık sanayileşme politikalarına destekler verilebilir.

KAYNAKÇA

Aditya, A., ve Acharyya, R. (2013), "Export diversification, composition, and economic growth: Evidence from cross-country analysis", *The Journal of International Trade & Economic Development*, 22(7): 959-992.

Agosin, M.R. (2007), "Export Diversification and Growth in Emerging Economies", Working Paper no. 233, Departamento de Economía, Universidad de Chile.

Al-Marhubi, F. (2000), "Export Diversification and Growth: an Empirical Investigation", *Applied Economics Letters*, 7(9): 559-562.

Breusch, T. S. ve Pagan, A. R. (1980), "The Lagrange Multiplier Test and its Applications to Model Specification in Econometrics", *The Review of Economic Studies*, 47(1): 239-253.

Çetintaş, H. ve Barışık, S. (2009), "Export, Import and Economic Growth: The Case of Transition Economies", *Transition Studies Review*, 15: 636–649.

Değer, M. K. ve Genç, M. C. (2010), "İhracatta Ülke Çeşitliliğinin Toplam İhracat ve Hasıla Üzerine Etkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Eş-Bütünleşme ve Nedensellik Testleri (1980-2007)", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (20): 66-85.

Değer M.K., Ay S., Telatar O.M., Genç M.C. (2012), "Doğal Kaynakların Laneti: Seçilmiş Petrol İhracatçısı Ülkeler Üzerine Panel Nedensellik Analizi (1980-2009)", *1. Uluslararası Disiplinlerarası Sosyal Araştırmalar Konferansı*, BURSA, TÜRKİYE, 17-20 Haziran 2012, 1-11.

Değer M.K. ve Doğanay M.A.(2016), "Geçiş Ekonomilerinde Sektörel Bazda İhracat ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Panel Veri Analizleri (1995-2014)", *Second Sarajevo International Conference*, Sarajevo, Bosna Hersek, 17-19 Mayıs 2016, vol.2, pp.135-152.

Dreger, C., ve Herzer, D. (2013), "A Further Examination of the Export-Led Growth Hypothesis", *Empirical Economics*, 45(1): 39-60.

Funke, M., ve Ruhwedel, R. (2005), "Export Variety and Economic Growth in East European Transition Economies", *Economics of Transition*, 13(1): 25-50.

Gerni, C., Emsen, Ö.S., Değer, M.K. (2008), "İthalata Dayalı İhracat ve Ekonomik Büyüme: 1980-2006 Türkiye Deneyimi", *Ulusal İktisat Kongresi*, DEÜ İİBF İktisat Bölümü 20-22 Şubat 2008, İzmir-Türkiye.

Ghatak, S., & Price, S. W. (1997), "Export Composition and Economic Growth: Cointegration and Causality Evidence for India", *Review of World Economics*, 133(3): 538-553.

Hesse, H. (2008), "Export Diversification and Economic Growth", *Commission on Growth and Development*, Working Paper no. 21, Washington, DC: World Bank.

International Monetary Fund (2015), "World Economic Outlook", Washington.

Keho, Y. (2015), "Foreign Direct Investment, Exports and Economic Growth: Some African Evidence", *Journal of Applied Economics & Business Research*, 5(4): 209 – 219.

Kónya, L. (2006), "Exports and Growth: Granger Causality Analysis on OECD Countries with a Panel Data Approach", *Economic Modelling*, 23: 978-992.

Küçükaksoy, İ., Çifçi, İ., ve Özbek, R. İ. (2015), "İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi: Türkiye Uygulaması", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*,(2): 691-720.

Lee, J. (2011), "Export Specialization and Economic Growth around the World", *Economic Systems*, 35(1): 45-63.

Maneschiöld, P. (2008), "A Note on the Export-Led Growth Hypothesis: A Time Series Approach", *Cuadernos de Economía*, 45: 293-302.

Parida, P. C. ve Sahoo P. (2007), "Export-led Growth in South Asia: A Panel Cointegration Analysis", *International Economic Journal*, 21(2): 155–175.

Pedroni, P. (2000), "Fully-Modified OLS for Heterogeneous Cointegrated Panels", *Advances in Econometrics*, 15, 93-130.

Pesaran, M. H. (2004), "General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels", (No. 1240), Institute for the Study of Labor (IZA).

Safdari, M., Mahmoodi, M., ve Mahmoodi, E. (2011), "The Causality Relationship between Export and Economic Growth in Asian Developing Countries", *American Journal of Scientific Research* (25): 40-45.

Tatoğlu, F. Y. (2013). *İleri Panel Veri Analizi: Stata Uygulamalı*, İstanbul: Beta Yayınevi.

Uk Polo, V. (1994), "Export Composition and Growth of Selected Low-Income African Countries: Evidence from Time-series Data", *Applied Economics*, 26(5): 445-449.

Westerlund, J. (2007), "Testing for Error Correction in Panel Data", *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 69(6): 709-748.

Yapraklı, S.(2007), "İhracat ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 34: 97-112.

Yardımcıoğlu, A. ve Gülmez, F. (2013), "Türk Cumhuriyetlerinde İhracat ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Eşbütünleşme ve Panel Nedensellik Analizi", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 8(1): 145 – 161.